

Szerzőnk a második kötetben is bebizonyítja, hogy a körülmény meg-
Sragadások eszközét, a leírást, a körülírás biztosan tudja alkalmazni. Amolyan — filmes nyelven szólva — spátelési zsonglőr. A késleltetés eszkö-
zét rendszeresen használja és javarészt köti/fogja olvasóját. Tudatosságát igazolja ez, miközben — ne felejtjük el pályakezdő prózairó műveit olvas-
suk — olykor-olykor bizony kifordul a kezéből a feszültség-fenntartás fey-
vere.

A hold szelleműsége látom bizonyítéknak azt is, hogy a második könyv
első ciklusában (az *Áthozatok a kispiszkosból* címűben) több írás alcímében
utal egyértelműen, később homályosabban, képzeletbeli sajtó/újság közeli
közegre — Úgy mint a tudósító tárcájából, stb.

A szövegek más kapcsolódását is igyekszik szorosabb, hevenyészettebb
csatolásokkal jelezni az olvasónak. Egyelőre legyen elég csak arra hivatkoz-
nom, hogy feltétlen ciklus hajlam jellemzi a könyvek szerzőjét. Ha jobban vé-
gigondolom ezt a jelenséget, akár azt is mondhatnám, hogy az itt novellista,
kispírózairóként megismert alkotó elképzelhető: a lírai indulás után mégis visz-
zatér oda (ezt ráadásul megerősítené az is: minden címe etalált és eredeti).
Vagy a rövid munkáktól talán a nagyobb lélegzetű művek felé viszi az útja
(egyébként a ciklus-hajlam mellett a vissza-visszatérő azonos nevű szereplők,
mint Vallus Péter, Liptói Ernő figurái is erről győzhetnek meg bennünket?)

A z újságírói álca-attitűd egyik hajtásának taláalom a rendre visszatérő
olyan alaptörténeteket, amelyek a kriminalisztika, a bűntető eljárás-
sok körébe sorolhatóak. Az érdeklődés felkeltésének ez a bejáratott témá-
ja (egyúttal eszköze) persze első értelmezésben amolyan irónia-alkalom,
mélyebben viszont kínáló lehetőség a szöveggel manőverezhető számá-
ra, hogy a sajtó egyébként kommersz módszerét, egy irodalmi mélyly tett
mitizálásá, legendateremtésé, modern eposzá, modern hősköteményé
magasztosítsa a főszereplő megjelenítésében, kidolgozásában.

Ehhez és az adott novella- vagy szövegvilág teljessé tételéhez Zsávolya
mindkét könyvében él a sajátos narráció eszközével. Itt még csak kibeszélés-
ses mesélő, ott már bolygó mesélő, aki egyszer ennek a szereplőnek, mász-
szor a másik, vagy harmadik hős bőrében látja-meséli az eseményeket. Érde-
kes és meggyőzően birtokolt eszközök, megoldások ezek szerzőnk kezében.
Bár eddig nem utaltam rá, de valójában csaknem valamennyi eddigi megál-
lapításom a hold kettősségének, Janus lényegével megragadhatónak más-
más megjelenéséi. Szövegről szövegre szerencsétlen, érthetetlen, kiszolgáltá-
tottságtól megnyomorított és irracionális hősök jelennek meg a szépprózák-
nak, akiket hol fényárban, hol árnyékban, vagy most kívülről, máskor belülről
látunk szereplőnek/szemlélőnek. Lunáris rejtelem a figurák rendhagyó aber-
ráltága, szerzőnk szereplői csaknem folyamatosan kompenzálnak valamit,
pöttevékenységeik, vállalt de eltérő életprogramjuk áttételei, elhajlított
irányválasztásaik rendre elárlják őket (? vagy Zsávolya Zoltán teszi ezt?).

Mként a hősök, az időpontválasztás is mindig rendhagyó. A homá-
nyos korok, a körülhatárolt ötéves, vagy hatvanas évekbeli időbe-
helyezés, vagy a történelmi távollott közeg mindig elidegenítő, mégis
folyton zaklatott korokba helyez bennünket kísérőnk, a szerző által.

A második kötetes, fiatal író holdasan ellentmondásosan viszonyul az
erotikus témákhoz. Mindegyik eddigi könyvében jelét adta, hogy kacérko-
dik — epizód-szerűen, vagy lényegibben — a kérdéskörrel, de miként az
első könyv jeles helyein, úgy a második adott pontjain is csak a rákanyarodás-
sákkal lep meg bennünket, nem pedig az e területen egyelőre rejte ma-
radt — talán létező — arzenál egy-egy darabjának igazi felillantásával.

A *duplum sötéte* című könyv feltétlen fontos kiadványa a Stádium Ki-
adóknak, a magyar irodalomnak. Zsávolya Zoltán szövegei figyelemre méltó-
ak, de kétségkívül adósunk marad néha.

Ha nem könnyűben gondolkodunk is — bár a ciklushajlam ebbe az
irányba hajtana bennünket Zsávolyánál is—Az *eltűnt gavallér* és az egyéb-
ként különleges alaphelyzetet feltáró *Fekete szalag* című munkák amolyan
idegen testek ebben a közegben. Szerzőnknek már a következő könymél
kínosan ügyelnie kell — miközben hangsúlyozom, feltétlenül megtalálta sa-
ját arcát, hangját — az aránytévésések kísértésére és a fel-feltűnő túllírt
mondatokra. Ezt azért is fontos megállapítani, mert számos helyen tetten
érhető, hogy képes a cafrangból rangot csinálni, ezért kell elvárnunk tőle:
amit a novella elején olyan akkurátusan megígért nekünk, mindig teljesítse
is, ha már mind kívártuk remekül előpakolt késleltető-effektjeit.

Koppány Zsolt

JÖTTEK A STÁDIUMBÓL

I

Ahogy **Renczes Cecília** is. Egy zsebbe csusszantható remekművű könyv. Szív-
kamra ikonok. Ez a címe. Kamrák falán Rubljovok. Vagy régebbiről, az itáliai

trecento táblaképei. S ahogy összehúzódik a szív, zsugorodnak a képek, majd
friss oxigénnel telten megnagyobbodnak megint. Szív ! Fáj, tüntet, béna. A név
szelme. Pedig a szív nem ilyen. Gusztustalan vérpumpa. Ami fáj, ami néha
nyilall, legfőkébb angina pectoris. Vagy a sinus-veszomó, mely ezt a speciális
izomköteget stimulálja. Mégis. A szív örök. Most meg itt vannak a kamrák.
Kamrák falán az ikonok. „A huszonegy éves Renczes Cecília /.../ kötete — re-
mélem — ugyanakkora meglepetéssel szolgál a vers mai értőinek, mint még
mindig létező olvasóinak. A pusztá tény magában is örvendetes: a költészet
mai tehénlepényszerű önmagába-gyűrűzéséből kihaját a *vertikális*, bár ingatag
és rendszertelen emelet-képződmény. Egy némileg amorf időkeresztmetszet
naivan és véletlenszerűen hajladozni kezd, mint a nádszál. De még örvende-
tesebb, hogy *nyoma sincs benne spekulációnak*, nincs elmélete; /.../ Füst Mi-
lán saját indulat és szenvedély-elméletére még az ő szavával élve: a *vegetatív
öztönök szintjén sem* ismerne rá Cecília verseiben.” Ezt olvashatjuk a fiúlón.
Kárpáti Kamil útra-indítója, a költő, kinek lírája mégiscsak ott lüktet a mások
által épített Parnasszuson, s aki megteremtette a Stádiumot, egy folyóiratot,
amelynek fényesre csiszolt számai már csak könyvtárak és otthoni fiókok mé-
lyén kereshetők. A Stádium ma könyvkiadó. Ha már tehénlepény — mellyel
vagy negyven éve tündöklő nyárba veszett tanyán begyűjtöttünk a kemencé-
be -, akkor legyen a Stádium istálló, honnét is dús és arany sörényű lánycsi-
kók ugránoznak az ideges vibráló fénybe, hogy aztán belenőjenek a nyeret-
len kétévessék és kehes gebék uralta komor lovardába, a magyar irodalom vir-
tuális életébe. *Nagy Cili* már vígan üget. Hogy milyen ott, odakint, szalmaitat,
pajtameleg nélkül ? Majdcsak tudósít. Most Renczes Cecilián a sor. És ilyen
sorok: „Rongyig hordtam a cipőjét. / A bérelt széplány reggelre végzett az
ingével./ Nem keresem többé, ígértem. / Szép lelancolt papírsárcány a büsz-
keségem.” Még ha így írja is. Akkor is repül. Alig olyan sora, mely ne hagyja
el a gravitáció newtoni terét. A szakrális is fölbuzog. „Sötét volt. / Kinyúltam és
megfogtam / anyám könnyes kezét./ Bölcsőingás ült tarkójára./ s nem talált.
Néha / halkan szívárogo belőle / a sírás, ilyenkor kiabálok./ Megcsavar a
kétség./ hogy nem az én keserem / remeg-e pilláin./ Tudom, számolja az /
Isten hisz női könny./ De aztán mit tesz vele ?” Jó kérdés a *Sötét című* vers első
szakaszának végén. Tényleg ? Mit tesz vele ? Ezt kutatja időtlen-idők óta, aki
költő. Vagy más művésze a szóznak. Kérdés, mely mégsem filozofikus. Mint *Ba-
bits Esti kérdésének piciny fűszála*. Nem akar ő vitába szállni a teremttel. Rá-
bizza magát. Úgyis az lesz, amit leírtak. Az idők előtt. Valami furcsa, hatalmas,
nyitott könyvbe. Melybe már Renczes Cecília is beíratott. „Elbuknék. / Köröm-
mel, vérel inék./ Eltagadnám a hitemet./ Nem lehet. Érzem, kapaszkodok
bennem az Isten.” A Szentlélek által — tehetnék hozzá. Hogy mi lesz ezután
védtelen csikónkkal ? A lányul, aki agronómiát tanul / *Az odakint bőrtőne* a
karám. „Deszkapajta mögött a padon, / feletted a kék ég.” Majd ilyen a vé-
ge: „Nem mozdulhatsz innen, nincs hová./ A hívások lyukas koldusfövedgedbe
/ hullanak.” És mégis. Krisztusban nyerhető a szabadság.

Rózsássy Barbarát Pilinszky mikroszkópján át nézem. „Félelmetesen
Rmaga van./ a pórusait látni./ mindene olyan óriás./ mindene oly
parányi.” Tünekény lányalak *A suttogással teit szobá*-ban. Gyönyörű nő.
Erről az is eszembe jut: „ ... legszebbek a szeretők./ sörényünk kisüt a
homályba./ szemérmük szép, utolsó sátra.” Miért pont Pilinszky? Ennek
„költészetgenetikai” oka van. Mert Atya- és Fiúistennek leszármazottjai
vagyunk valamennyien, írástudók. Hogy aztán belőlünk lesz-e olyan,
akin ámul a nép, „mert úgy tanított, mint akinek hatalom van a kezében,
és nem úgy, mint az írástudók”, már eldöntetett, de mi nem tudhatjuk
meg soha. Első kötet ez is. Hordozza-e a többi ? Lesz-e folytatása ? meg-
kérdézhetném, ha volnék vele olyan viszonyban. Na , nem őt, hanem aki
tudja. Aki látja, amint tesz-veszek a magányos félhomályban. A csönd
hatalmas. Marad a tapasztalat, mely megcsal olykor, mégis meghívom,
segítsen. A remény bőséges. „Kék ég. Szép kép — // Kód, csönd./ lent,
fönt — / elégek./ Párzó / száz szó — / mért fázom? // Kódbe / föld be
/ az álom./ Szívét / szürd szét ! / A Föld: könny./ Kód, csönd, / Lent,
fönt: / a börtön.” Akár Renczes. Ő is kívül találja meg a poklot. Ahová
végre kiügetett. *Csendélet-e* is csupa füst. „Tegnap hajnalban meggyul-
ladt az ég. / Holnapra lángolni fog a maradék./ A föld, a lég — / mi ma-
rad még ? ” Istenben bízik. Ez nyilvánvaló. A többi ? Tényleg. Néma
csend. Súlyos magány a *Távolság*-ban. „ Ahogy átment a hídon./ meg-
látta arcát a víztükörben./ — Közelebb jön, ha hívom ? / ... Nem látam
senkit távolabb tőlem. ” Ilyen fiatal lány ! És mégis. „Hallgatásunk kétszín-
ű csend./ pillantásunk üres kavics./ koppan, elgurul, nyoma nincs./ Söté-
tét erdőben botorkálva / halál-lépteink halk zajával / eltűnünk ma is.”
Lám, a művészet halállal rokon. Nincs is élet. Csak valami átderengés a
kimért éveken. *Tartsatok tükröt*. „Tartsatok tükröt elem./ hogy meglássam
magam./ szeressetek, hogy szerethessem magam./ Nélkülem magam
meg nem ismerhetem.” Így van ? Nem így van ? Mindegy. A magány
győz mindig. Pedig tele ez a költészet kitorési kísérletekkel. Mindhiába.

„Ahogy benneteket / fényleni látom magam,/ úgy világítjátok be/ sötét alagút-magányomat.” Aki volt is, eltűnik Örökre. „Egy nyitott ajtó,/ egy csikos előszobafal,/ konyha,/ ebédlő,/ a szoba./ Csak behúzott függöny./ Lassan elfelejtetek.” Aztán a *Hágcso*, a szikkadt csalódás szájszárz tüze. „Hallgatásod hágcsoján függve / álomba ringatom magam./ Arcom kisimul / a szelíd hangtalanságban.// Azt ígérted./ máshol ébredtek.” Szavakkal persze nehéz magyarázni- a magyarázhatatlant. Csak sejtéseink lehetnek. „Homályló északi fény borong”. Csikóhang egy szál se. Íme a *Jövőkép*. „Letépném kétségeim barnás leveleit./ De várnom kell, míg lehullanak./ Csakhát ... örökké tartó ez az ősz.” A Nyár is olvott. „Olvadni kezd a vöröstéglás út./ A házak apróra zsurgorodva várnak./ Megégett- fákra nézek./ Toronyból látok / forró láva-temetőt.” Utána újra és újra a *Halál*, „péntek délután / egy falevél hullott a hajamra.// A sárba esett.”

Csak nem a korról mesél a költő? Csak nem így élünk valamennyien? Az vesse költőnkre az első követ, aki nem érzett így sosem! És nem csak múlt időben. Mert mire mulassunk? Vagy mégis? Ilyen „festmény” olvastán? „Róma egére vetül széles árnyunk / s holdfényünk nélkül elárvult // csillagok lesnek sóhajomtól olvadt./ combjaimra folyó holdat.” Formabörtönébe zárt Perarca-szonettek is számosan. Kisujjban a mesterség. A sörengy meg lobog tovább. Mestere kiáltja: *Szárnya van a lónak*. A Kárpáti Kamil által alapított Gérecz Attila-díjat Rózsássy Barbara 1998. telén vehette át. Ugyanígy az 1975-ben született Stádium-csikó, az elsőkötetes *Kulicz Gábor* is. Első versei még a *Sivatag kupolája* című Stádium-antológiában jelentek meg. A *Levelek az Olümposzra* olyan, mint egy költői pályája közepén járó művész válogatott kötete. Méghozzá válogatás a legjobb versekből. A többi szemétkosárba és feledésbe hullik. Szigorú szerkesztés. A *Seneca Kiadó* tetszetős könyve bemutat egy költőt, aki 24 éves kora ellenére már majdnem mindent tud a világról. Honnét-e tapasztalhatom? Zsigeri? Mint Emily Brontë-nél a mindent-tudás öldöklő démona? Kulicz se tudja. Mert ez csak úgy van. Transzcendentális okokról most ne is szóljunk. „Gyermekkorom óta rajongok a mesékért. A görög mitológia tanított meg gondolkodni. Napjaim mítoszait élelem.” A hátsó borítóról amolyan önvallomás. De mitélek napjaink mítoszai? Egyelőre marad a hagyományban. Nagyon szépen ír. Pár sor az *Úres szemű tündér*-ből: „Fáradt vagyok, csak gondjaim a régik,/ hiába jöttél, már nem érek az égig, // többé nem repülőtér a szobám, ahol lakom,/ szemed is kiégett: temetői virághalom.” Nyugatos felütés, Újholdra hangolva, tisztán, a *mai mítoszt* fölkeverve. De ez csak a kezdet. A könyv elejéről való. Ahogy viszonyulnak az időben. Persze a kötet szerkesztettségére nem föltétlenül kronologikus. A fülzöveget író *Kalász Mártonnal* föltétlenül egyetértetünk abban, hogy a könyv kiemelkedő ciklusa a tizenkét versből álló „görög”-folyam. Mert itt óhatatlanul fölemelkedik a szerző, ünnepélyes lesz és így *másként* éli *napjai* mítoszait. De a recenzens arra is kíváncsi, mit is érez ma a költő, amikor állítólag Isten halott, amikor egyetlen esztendő leforgása alatt hetvenen megfagynak ebben az áldott országban. Van véleménye. *Chagalli csavar-ciklus*. Csak úgy sütnék a sorok. „Jézus jött a vizen,/ de elbújtak a vakok,/ nem akartak látni,/ betört-fényű ablakok.// Szemükbe merült hitük,/ szép volt, álom,/ homályba tűnik,/ túl a láthatáron.” Két tétel a három számozott közül. Így ír *Az elmúlás* című költeményben: „Csak csattanóság utánozta,/ a madarat, aztán behalt./ Most hiába futkosnak az Égi Szabók,/ a hullaház lassan elnyeli.” Négy sor az első versszakból. Aztán a két utolsó szakasz. „Mikor az ölelés már csak arra jó,/ hogy arcod a kedves háta mögé kerüljön,/ mikor Kosztolányi fényes égboltja/ csak annyit ér, hogy láss, amíg hazatántorogsz,/ akkor csattanóság utánzod a madarat,/ aztán behalsz.// S majd hiába futkosnak az Égi Szabók,/ a hullaház lassan és csöndben ... ” Mint Rózsássy Barbaránál. Alig egy-egy mosoly. A mélység nyomással jár és nem röhögéssel. Kulicz *Temetői mottó*-ja: „Kitataroztat lelked/ halottasházát,/ s most a fájdalomtól/ szived megdőbben./ Majd kertekben végzed/ örök fogyókúrád:/ múzeum ez,/ s csodájják legtöbben.” Mosoly helyett irónia. Néhol szarkazmus. Szemben a világgal és önmagával. Lány irónia lengi be a sorok mögötti csöndet. „Ha teheted,/ Ariadne fonalát kérd el./ Megnézném, szív alatt/ a világot hogyan térdel.” Az meg már szarkazmusba nyúlik, hogy „Eldobált megszáradt narancshéj/ vigyázza szobám áttörhetetlen/ magányát,/ mint kerubok a kiürült/ Paradicsomot.// Képzeltétek, legyőztük/ az égi sereget:/ a szenteket láttam/ az öregek otthonában.” Puff neki! Kapunk a szociálisan érzékeny fejünkre. Az ég is kiürült. Kulicz a végén még fölemeli az újját. Az apokalipszis kora jó, meneküljetek. „Már kiplakátozták,/ hirdetik halálunk./ Cirkuszi bohócok, / rivaldafényben állunk./ A késdobáló már megfente- kését,/ milliók várják tévedését.” Hová innen? Meddig jutni

el? Sérülés nélkül? Épp csak meghülyülve? Ami azért költőhöz illik ... Pílinosz felé elvkonyodni? Vagy *Rákos Sándor Kiáltásnyi csöndjéig* tömöríteni a szót? Könyvbéli utolsó verse egysoros. Talán útjelző a bokáig érő ködben. „Céllövöldében lótt angyalok hullnak”. Ezredvégi költő *Helyzet-jelentése*.

II.

1995^{tes} telén a Budai Várban, sötét udvar mélyén a hangulatos *Litea Könyvesbolt* üvegburája alatt két fiatal költő vehette át mesterétől a Gérecz Attila-díjakat. **Szentmártoni János** kerek húsz éves volt akkor. Nagyszerű *első könyve* után 1998-ban megjelent *Madárjós* címmel a második is. Ha lehet, ez még érettebb, még többet tudó; szinte beláthatatlan horizontok nyílnak meg a szem előtt, mely vizslat, keres, szimatol, mert egyszerre lát és érez, szagol és érzel. Mint Kulicznál, Szentmártoni is akár egy szál virágot, puhán ejti le egysorosát. Angyal itt is, csak más konstellációban, „vázába tett anyagokból kinyílik a túlvilág”. Céllövölde helyett váza. S a túlvilág, a föltámadás *reménye*. *Héraklész oszlopain túl* Kulicz Gábornak ajánlott vers. Egy sora ilyen: „Mondják, ott túnt el Ulysszes.” Itt is a halál. Ebben a költészetben. Itt nemhogy mosoly, de irónia is alig-alig. Mély érzések, ma csöppet sem divatos *közellítés* a tárgyhoz, szemben az ajnározott, paradigmikus *distanciával*. Ami a szíven, az a tollán. Bár itt sem a szív. Zsigerek itt is. Születés előttről hozott óslíra. Művészet, mely a versben otthonos. Ilyen szinten: „Egy soha nem látott tengert néz, / átkélik minden tévedésen. / Meztelen, mint a szél, a kövek. / Nem láttam még — ismerem régen. // Már nem lélegzik versben a test, / a Menny látványával vállaltott. / Nem veri emlék jégesője. / És megszólal, ki addig hallgatott.” Két, számozott tétel. *Porton*. De tud írni impresszionista verset is. „Tüzet raktak víz alatt / üvegszemű kék halak. / Füstöl a víz, köd lett a tó / — a fák markából iható. // Ébredő lánszem a rét. / Nyúl reggel gyöngyitalért, / kortyol rá hideg harmatot, / amit az éjtel itt hagyott. // Napfényből pókok szőnek / selymet ruhátlan kőnek. / Madárdal-ház lesz a csendből / — tetőt ég illeszt rá bentről.” Gyanakodhatnánk. Század eleji íz. Mintha a Nyugat. Juhász Gyula. Vagy Tóth Árpád. Ezredvégen. És? Mi van akkor? Miért ne írhatna meg bárki, a *mában* is saját, belső csöndjét? Azt a pillanatot, amikor nem érinti se élet, se halál. Se gondolat, csak az Isten. Meg egy rét, mely fölolvad a hajnalban. Miért ne? Vagy legyen inkább *Utópia*? Legyen! „A tenger padló — szálkái talpadban égnek. / A hajós görkorival vág a messzeségnek.” Legyen *Rémálom*. „Bölcsöd zátonyra billent bárka / — már hiába kapkodsz utána. / Elhibázott minden mozdulat: / ég felé tör, felhőben kutat. // Olykor hiszed: elkaptad, fogod, / de zárt markodban csak ág rogot. / Várnál még valami rejtjelet, / attól, ki még többet szenvedett.” Jelet, hogy nyugi, lesz ez még rosszabb is. Meg az eltörpülésünk. Akár Krisztus mellett. De ne mindjárt a legnagyobbat. Elég, ha elődökre gondolunk. József Attilára. Vagy a díjadó névre, *Géreczre*. 1956. egyetlen költő-halottjára, akt leélte a maga 27 évét. Szovjet lövedék vágta falhoz. Persze hiába a hasonlítás. A mi fájdalomunk oszthatatlan. Apa-ciklusát olvasva megszorult gégét masszírozunk. Szintén divatjamúlt. Méghogy gombóc a torokban? Az apák dögöljenek! Hát nem. Az örök emberit még a seggüres, beckettli véglények is hiába röhögik. Örök emberhez legfőljebb hozzátelheti ki-ki a magáét. Csonkítani azonban öngyilkosság. Dehát, Istenkém! Hogy őket idézzem: hulljon a fergese! Hulljon Cilinek ajánlja az *Egyetlen zuhanásban-t*. „Egyetlen zuhanásban állunk. / A sebesség csak befelé mérhető. / Kezünkben csomagok, szemünkben / lámpafény, néha összekocannak / vállaink. Földet érve mi marad / e zuhanásból? Felpuhuló fegyelem? / Megállt órakerék lánca? / Önmagukba szűkülő falak? / Vágyak matraca alól előseregző / bogárnép? Földet érve / ki szólít meg, ki hajt fejet?: / »Isten hozott, fiam, lányom!« „ Erről beszéltünk. Tudjuk, hiába. A költő mindig *Viharban*. „Repülni viharban tanultam. / Most megörjít ez a szélségszem. / Ha van érdem, hát ez: az egyéniség kitüremkedése, mely sorokban inkarnálódik. *Simone Weil*-t idézhetjük itt: „Minden ami személyes, és ami szent.” Hát így, valahogy. És akkor belefér a művészt ab ovo elérő magány. „Esőruhás kerti szék áll / szemed lakatlan udvarában.”

A másik akkori díjazott, **Oravec Péter** ma is csak 21 éves. Garabonciás. Nem vacakol. Ha kell, odavág, ha kell sir és marcangol, Halált hív vagy halált riaszt, - nyeglének tűnik, de csak korrajzot fest. Hetyke, fejét büszkén fölveti. Teheti? Persze. Tehetséges. Miért is hajtáná le, mint megnyomorított népünk 90%-a? Nem a distanciától ilyen. Egyszerűen az alkata. Azért álmodik ő is nappal. A fájdalom nála is fölbuzog. De bírja. Klép a valóba. Boráros-téren. Aluljáróban csatangol. „Boráros tér, / hajnali rigók, / neonfények szitakötőszárnyai. / Lebegnek.” A könyv címe szójáték. *Sehova tanúja*. Mégse gondolja sen-

ki, hogy itt valamiféle posztmodern játszadozás folyik! Nem. Nagyon komoly költészet ez. Csak éppen városi. Oravec Péter „apja” lehetett éppúgy T. S. Eliot, mint Ezra Pound. Vagy Ginsberg. De Ladányi Mihály is lehetne. Városdalnok, de nem úgy, mint Prévert. Homályos is, de messze Mallarmé (direkt? vagy véletlen?) titkaitól. Bár szinte minden sorában fénylik a metafizika. A *tüli*. Ami még itt van, de mégis, féllábbal odaát. Nála ilyen a *Dalszöveg*: „tanulni kell a boldogságot / tanulni az árokban lapuló fényeket / örömtüzet és főnix-tollú lángot / tanulni kell a leböngött szemfestekeket // visszeres lábakat sorsok teherhordóit / korbácsnyomok kusza hieroglifáit / hadirokkantak Apolló-torzóit / romok közt felmeredő téliszalámit // csonkán torzan is tanulni a boldogságot / bár krónika nem említi tetteit / örömtüzet és főnix-tollú lángot / markunkba zárná az EGYSZERIT.” Aztán rövidke *invokációk*. „Fogadj bizalmadba, Erdő, / add kölcsön madaraidat!” És a *Válasz* című. „Költészet — madártan? / Rebbenésnyi vihar / minden szárnycsapásban.” A *Sírfelirat* is halk irónia, „óriások közt törpe voltam / hangyányi óriás egy törpe bolyban.” Nesze nektek! Nesze nekünk. Fájdalmas inge az igazságnak. Levehetetlen. Csak nézünk, mint a moziban. Rólunk szól! És akkor végünk. Ez a költő dolga. Ha van dolga egyáltalán. Megmutatni, hogy minden sora, minden maradó gesztusa minket céloz. Magáról ír, de a Mindenki benne sejjik. A Stádium-tag, Iván Iveti is megszólítottak. „Oszlopok magánya feszítve a holdnak. / Lódobogás. Megint lányokat rabolnak. // Mellettem fekszel még, félig kitakartan. / Talán másképp — talán nem is így akartam. // Reggel hiányérzet. Fénysóhajú ágak. / Távoli test őrzi emléktér ruhádnak.” Szerelem. Hát persze! De elemelve a pusztá kémiától. Bár tudja ő is nagyon jól: a szerelem kémia. De kimerévit. *Pillanat II*. „Az állólámpa vigyázzban őrzi álmod. / Vesszöből font kalapján / sárga fényt szítál a falra. / Ablakrésen át / az utca árnyai ágyadba szöknek, / lombsugóssal takarni be / meztelen hátad.” Ostoroz is. *Tucatkép*: „Minden sarkon áll egy walkman-es baseball-sapka. / 4/4-es ütemre rázkódnak, fülükből fekete / zsinórok kigyóznak egész a farzsebig. / Ritmusérzék? Mit nekik gyorsuló pihegés / a földre kúszó paplanok ráncai közt? / Mit nekik a természet örök ritmusa? / Az elektromos vihar áramköreiből / már nem lehetett kiszakítani senkit. / Kodály országában.” Meggyón Nagy Lászlónak. „Nem viszi át senki, / ha csak ő nem vesz / úszólecektől idejében. / Ő volna az?: / a sok szépen hangzó / sületlenség mellyel / megtűzdelte, mint / a száraz húst, / ver-seinket? / Nem viszi át senki. / ... / Reklámok fondorlatosságával ha fel-épül a vers, / nincs hitem mögé látni: / ikonragyogású istállóid ünnepébe.” A *Tevan Kiadó két ilyen költőnek örülhet*.

A Stádium-istálló karámot nyit újra és újra. Akik már szabadon legeleznek nagy utat barangoltak be már idáig is. Modern papirpák és táltos csikók. Rakoncátlanok, nyeritenek a jó szóra. A rosszra is. Műveikben mintha mások. *Marcel Proust* válaszol: „Rejtett énünk írja a könyveket, a zseni nem látszik, elfedi őt az az énünk, aki a mindennapokban részt vesz.” Őt költő ébrenléti álomba szenderül. Meg sem várják az éjszakát.

Büky László

ALAKSZA AMBRUS: AZ UTAS ELTÉVED

A kiadvány a kötéslapon az irodalmi lexikonokhoz hasonló rövidséggel igazítja el az olvasót a szerzőről, aki Nagysenkőcön született 1903-ban, és nyolcvan esztendőn élte. Tanított Léván, Sümegen, Zalaegerszegen és Nagykanizsán; az 1956. évi forradalom utáni időben száműzetett a katedrálról. Első versei még a Nyugatban jelentek meg, A *vándor visszanéz* című kötetét 1935-ben adta ki a Vörösmarty Társaság Babits Mihály ösztönzésére.

Nagykanizsán Alaksza Ambrus és Hules Béla egyazon gimnázium tanárai voltak, tanári-költői mivoltuk bizonyos hatást keltett az 1950-es esztendőknben. Takács László (1953-1990) - akinek a Vadamosi Füzetek szintén adott ki verseiből (*Szalmaláng*, 1995.) - meg is emlékezett mindkettőjükről, mint akik őt kezdő költő korában támogattak, ld. Visszhang. Zalai írók, költők antológiája, Zalaegerszeg, 1983. 411). (Alaksza tanár úr volt a gimnázium önképzőkörének tanárelnöke, s a recenzens maga is emlékezik, miként bírálta meg egyik versét, amely később a Zalai Hírlapban jelent meg (Télfordulás. 1958. március 4.,4.) -A Vadamosi Füzetek, melyet Hules Béla lelkesedése hozott létre, Baán Tibor szerkesztésében ad válogatást Alakszának az 1945 után írott verseiből.

A költemények zöme ahhoz a versbeszédmóddhoz kapcsolódik, amelyet a klasszikus modernség hozott létre, s amely a Nyugat nagy nemzedékének sajátja. A nyelvi megformálás rendszerint igazodik a többnyire egy központi témakifejtés tartalmi kívánalmához, s így Alakszának e versei között

sok az életképrajzolatú lírai elmondás. Effélékre gondolhatni; „Elunta útját már a hold, / a villamos se bandukolt, / tetők mohára kód szítál, / az óra éjfélok megállt, / a lámpa lobbant és kihuny, / a légy az ablakébe bűjt, / a földszint és az emelet / több fölkeléstől remegett, / a házmaster tunyán aludt, / vaslanc zabláta a kaput, / nyikorgás, zörgés szünve szűnt, / eső hűtött le minden bünt, / s a csillagatlan éjelen / patkány osont a köveken” (*Elunta útját*). A kis dolgoknak eme nagy történéseinek lírai mélyén, illetőleg végén érezhető az általánosítás szándéka, a *csillagatlan éjelen és a patkány* sugallt jelentésével kap az olvasó eligazítást a költői világlátás horizontjáról. A hasonló líraépítésű versek a léthelyzetnek- és létállapotnak pontos meghatározását és leírását adják (*Megyek az utcán, Tisztul az ég, Bohóc a hold*). Még az álom is efféle lírai valóság-képekből alakul és alakít, legföljebb a színérzekeles tér el a szokásostól: „Lila lovak/ ügettek át a városon pirkadatkor / és könnyű kódot/ kavart a sok pata / a hó fölött (...) a lila lovak után paták nyoma maradt, / s itt-ott párolgó sárga citromok” (*Álalom*)

Némelykor a szövegalkatást bizonyos nyelvi formákra való beállás befolyásolja. Alaksza passacagliában és a kánkánban ír (*Két régi tánc közkívánatra*), latin társító szójátékkal versel: „Fakanál, fakés, favilla / faszemöldök, rőt papilla (...)” (*Ráolvasás - „Dies irae, dies illa solvet saeculum in favilla...”*), variációs technikával él: „Lánc, lánc, eszterlánc, / felhők arcán gyül a ránc” (*Változatok egy gyermekdalra*), afrikai hangulatot kelt: „Félezer éves néger lány a / szép M’ Gogó félezer éve várja az édes ünnep, a / kéz-M’ fogó” (*Félezer éves*). (Ebben a sajtáságos írásképpel érzékelteti az egzotikus nyelvet és világot.) Az efféle jelenségek Weöres Sándor líráját idézik az olvasó emlékezetébe. Weöres nevezetes versgyűjteménye (*A hallgatás tornya*) 1956-ban jelent meg, valószínű, hogy Alaksza lírai érzületére — amint másokéira is - hatással volt e nyelvi inyenésegekben gazdag kötet. Az Alaksza-versek keletkezési idejének pontosabb ismeretében lehetne eme hatást jobban föltárni. A „Fakanál, fakés, favilla” kezdetű vershez kínálkozó weöresi párhuzam: „Haj de messze majomország, / ott terem majomkenyér, / majomablak majormarcán / majomnótát ráz a szél (...)” (*Majomország*, In: Merülő Saturnus. Budapest, 1968. 96).

Kevésbé éleszt (Nyugat-os) reminiscenciákat a szabadversek sora (*Köszönet a haláltáncért, Megyek az utcán, A vers kikel kősi-réből, Negyven fok körül, Beszámoló*), ezeknek lírai hitelét többnyire a költői én életvágya, a (szellemi) megmaradás és a (testi) elmúlás kérdései adják: „(...) lefejez, kibelez, olajba belefőz tartós szeretettel egy szálkatlan szardella-isten” (*A maradandóság szava*). Némelykor a megmaradás az élet fölötti diadal némi politikummal kapcsolatos: „A vert nép könnye, terhe, / reménye és szerelme / érjen föl kék szemedbe (...)” (*Béke*). Efféle általánosítást hordoz a *Halotti beszéd* (1954) című darab is, e Kosztolányi Dezsőnek és Márai Sándornak szóló tiszteletadásban a közösség sorslehetősége tételesen van megfogalmazva: „Látjátok: szörnyű vihar a lét, / a gyávát, az anyátlan szerteszét szórja, / s a történelem elítélt népeit, korcsait / az ördög se védi, az isten se óvja.” Ám az egyént, a lírai ént illetőleg sem más a jövő: „(...) kétségtelen, hogy nem mehetek / a földszintről emeletre, padlásra, tetőre, / kémények erdejébe, // felfűstölt felhők közé a mennyei dolgok / látására” (*Beszámoló a Megnevezhetetlen tevékenységéről*).

A versek számottevő részében az öregedő, az- élettől búcsúzó ember szól: „(...) ott a sarkon túl / egy más világba érek el, / hol nem fogad Isten hozott, / hová kísér Isten veled” (*Megyek az utcán*), hasonló még: *Repdes a mélabú, Csak vendég vagyok itt, Meteorológia észlelés*. Azonban a versgyűjtemény egésze mégsem lehangoló, az emberi tartás, a kötelességérzet legyőzi a kiüresedő világot: „Elfonnyadnak mind a virágok, / a holt szagok között a fák kiégnek, / fehérvérűség, álmokör fojtja meg a füveket, üszköt teremnek mind a szélhűdött növények. // (...) de mégis én a hirt (...) továbbadom” (*Ars poetica*). Ezt a tartást, ezt a mégismorált a „Szerényen mint a fű, a szép füvecské ül a parton, / úgy éldegélek, várok én (...)” (*Régtől tudom*) önvallomása jeleníti meg. Emlékként földereng 1956. október, s természetesen Petőfi versruhájának palástjával borítva - ne feledjük: Alaksza mintegy évtizeddel a szocializmusnak mondott gyarmati Magyarország megváltozása előtt halt meg - ; „(...) elporlik a közöny / haloványul a gyáva egyszercsak mindent / látni lehet (...)” (*A vers kikel kősi-réből*). Addig azonban nagyon is mindennapi az élet; amint azt a *Nyugati Pályaudvari Verebek Nemzetsége* (1962) című versében a verébétel, a verébétel leírásában adja meg - vállalni kell „a nehéz foglalkozást, a munkát, örökös éberséget” - s amely mindennapiság nem csupán a költői én sajátja volt, hanem a közösségé is, amelynek története és történelme alig-alig hagyta és engedte Alaksza Ambrust költőként létezni minden verebek nemzetségében.

(Vadamosi Füzetek. Zalaegerszeg, 1998. 60 oldal)